

21.2.2023

**נייר עמדה מטעם עמותת קו לעובד לקראת הדיון הקבוע בוועדה ליום 21.2.2023: פעולות
אכיפה מצד רשות האוכלוסין וההגירה ביחס למעסיקי עובדים זרים ופלסטינים**

לקראת הדיון הקבוע ליום 21.2.2023 ביחס לפעולות האכיפה שמבצעת רשות האוכלוסין וההגירה, אנו מתכבדים להגיש נייר עמדה קצר מטעמנו בדבר האכיפה הזניחה מצד הרשות ביחס להגנה על זכויות עובדים.

משאבי האכיפה של רשות האוכלוסין וההגירה מיועדים לשתי מטרות עיקריות: איתור והרחקת שוהים שלא כדין; ופיקוח והגנה על זכויותיהם של עובדים לא-ישראלים, ובפרט 200 אלף עובדים שהוזמנו לעבוד בישראל בהיתר (מהגרי עבודה, ירדנים ופלסטינים) ומועסקים בה בעיקר בענפי הבניין, החקלאות והסיעוד הביתי. אלא שבעוד שהרשות משקיעה משאבים ניכרים במטרה הראשונה, היא משקיעה משאבים מעטים – הן באופן יחסי, והן באופן אבסולוטי – בהגנה על זכויות העובדים, כדלקמן:

א. מיעוט הליכי פיקוח יזומים להבטחת זכויות העובדים: לרשות סמכות לחקור ולהעמיד לדין מעסיקים בגין עבירות הקשורות להפרת זכויות מסוימות של עובדים זרים – הפרת החובה לספק מגורים הולמים, אי עריכת ביטוח רפואי, אי הפקדת זכויות סוציאליות לחשבון הפיקדון וכיו"ב.

נתוני רשות האוכלוסין וההגירה שנמסרים לנו מדי שנה במענה לבקשות לפי חוק חופש המידע, מלמדים שרק שיעור קטן מהליכי הפיקוח היזומים של הרשות הם בענפים בהם מועסקים רוב העובדים ברישיון: מבין אלפי ביקורים יזומים של פקחי הרשות באתרי עבודה בשנים 2018-2021, רק 10%-20% היו בענפים שבהם מועסקים מהגרי עבודה ופלסטינים בהיתר (מאות בודדות בשנה במספרים אבסולוטיים)¹. מדובר בתת-אכיפה ביחס להעסקתם של מי שנמנים על אוכלוסיה מוחלשת שקל לנצלה ולהפר את זכויותיה, ושלא יטו להגיש תלונות בעצמם בשל היעדר מידע, נגישות, ואף חשש מהתנכלות המעסיקים.

ב. היעדר כמעט מוחלט של משאבים לחקירת תופעת סחר בהיתרי עבודה של עובדים פלסטינים:

ביחס לעובדים פלסטינים בהיתר, קיימת תופעה שאין חולק עליה ועל מימדיה, ושנדונה בהרחבה בוועדה הנכבדה במסגרת הכנסת הקודמת, של סחר בהיתרי עבודה בישראל תמורת דמי תיווך חודשיים: לפי נתוני בנק ישראל, כשליש מהעובדים הפלסטינים בהיתר, נאלצים לקנות את היתר העבודה שלהם באמצעות מתווכים תמורת תשלום חודשי לבעל ההיתר, שבפועל שולח אותם

¹ ר' למשל דוח קו לעובד ממאי 2022, "אכיפת זכויות עובדים פלסטינים ומהגרי עבודה – ניתוח פעילות רשות האוכלוסין וההגירה 2018-2020".

לעבודות אצל גורמים אחרים. למיטב ידיעתנו, למעט היבט צר של אכיפת חוקיות השהיה, רשות האוכלוסין כמעט שאינה נוקטת בצעדים לפיקוח מינימאלי אחר מי שפועלים באופן גלוי לסחר בהיתרים. יתרה מכך – מדור התשלומים ברשות (מת"ש) האחראי על קבלת דיווחים ממעסיקי העובדים במטרה לוודא שאלו מועסקים במשרה מלאה, משלים עם דיווחים שוטפים על העסקה בהיקפים נמוכים (שהם דיווחים פיקטיביים ביחס למי שיש להעסיקו במשרה מלאה כחלק מתנאי ההיתר, ואז או שנועדו להקטין את התשלום לעובד, או שמשקפים סחר בהיתרים).

ג. שימוש זניח בסמכות לדרוש ולחלט ערובות כתנאי להיתר: חובת הפקדת ערובה להבטחת זכויות העובד כתנאי להעסקת עובד זר חלה רק בענף הבניין לגבי מהגרי עבודה וביחס לחלק מאשרות המומחה. בכל יתר התחומים הפקדת ערובה להבטחת זכויות העובד היא בשיקול דעת הרשות – כשנתוני חופש המידע מלמדים שהרשות ממעטת לדרוש ערבויות להבטחת זכויות העובדים כתנאי להעסקתם. למשל, בשנים 2018-2020 נדרשו רק 2 מעסיקי עובדים מתאילנד בחקלאות, 3 מעסיקי ירדנים, 29 מעסיקי פלסטינים ו-384 מעסיקי מומחים להפקיד ערובה כאמור. גם כאשר נעשה שימוש בכלי זה, בפועל אין לו משמעות: למיטב ידיעתנו, בשנים 2018-2021 חילטה הרשות ערבויות לשני מעסיקים בלבד, אחד בענף הבניין (2018) ואחד בענף החקלאות (2019).

ד. שימוש אפסי בסמכות לשלול היתר בשל הפרת זכויות עובדים: שלילת היתר העסקת עובד זר היא כלי משמעותי ביותר, פעמים רבות אף יותר מסנקציות אחרות לרבות בהליך הפלילי. למרות זאת, נתוני הרשות מלמדים שהיא כמעט ולא עושה שימוש בסנקציה זו כאשר מדובר בהפרות זכויות עובדים. למשל, בשנת 2020, שללה הרשות 43 היתרים להעסקת עובד זר בענפי הסיעוד, החקלאות והבניין – אף לא אחד מהם בגין הפרת זכויות עובדים (2 היתרים נשללו בבניין בגלל הפרות נהלים, 10 היתרים נשללו בענף החקלאות בגלל העסקת העובדים בעבודות שאינן חקלאות, 31 היתרים נשללו בענף הסיעוד בגלל העסקת העובד שלא במשרה מלאה).

היעדר שימוש בסנקציה ביחס למפרי זכויות עובדים לא נבע מכך שהרשות לא מצאה הפרות כאלו: באותה שנה מצאה הרשות ששני מעסיקים בחקלאות לא שילמו פיצויים לעובדים, במקרה אחד בענף ה"מומחים" נמצא שלא שולם שכר "מומחים", וב-11 מקרים בענף הסיעוד נראה כי נמצא שמעסיקים תקפו או הטרידו מינית עובדות – ובכל המקרים הללו, בחרה הרשות להסתפק בהגבלת היתר אך לא בשלילתו. ב-9 מקרים נוספים, ביחס להעסקת עובדים תאילנדים בענף החקלאות, נמצא שמעסיקים לא דאגו לביטוח רפואי לעובדיהם או לא סיפקו להם מגורים הולמים – במקרים אלו הסתפקה הרשות בקנס, וכלל לא עסקה בהיתר.